

הכנסת
מרכז המחקר והמידע

ירושלים, א' בשבט תשע"ב
25 בינואר 2012

לכבוד:

חבר הכנסת זבולון אורלב
יו"ר הוועדה לזכויות הילד
כאן

שלום רב,

הנדון: נתוני הקבלה למכללות האקדמיות לחינוך בעקבות רפורמת "אופק חדש"

לבקשתך, בדקנו את הנושא של נתוני הקבלה למכללות האקדמיות לחינוך בעקבות הנהגת רפורמת "אופק חדש" במערכת החינוך. להלן יוצג המידע שנאסף ונותח בעניין זה עד כה.

ככלל, נתוני משרד החינוך מצביעים על שיפור מסוים בנתונייהם של המתקבלים ללימודים במכללות האקדמיות לחינוך בשנים האחרונות, שנות יישום הרפורמה. עם זאת, נראה כי יש מקום לבחינה נוספת ויסודית יותר של נתוני הקבלה, בפילוח לפי תחומי לימודים ואולי אף לפי מחוזות ואזורים. כמו כן, נראה כי במסגרת המעקב אחר השפעתה של רפורמת "אופק חדש" על איכותם של כוחות ההוראה במערכת החינוך, יש מקום לבחון נתונים בדבר מספר המסיימים בהצלחה את הלימודים במכללות לחינוך, מספר הבוגרים (ומהם המצטיינים בלימודים) המשתלבים בפועל בהוראה ושיעורי ההתמדה (ולחלופין הנשירה) של מורים חדשים במערכת.

1. רקע

בתנאי הקבלה למכללות האקדמיות לחינוך חלו כמה שינויים מהותיים בעבר.¹ להלן תנאי הקבלה ללימודים סדירים במכללות לחינוך בשנת הלימודים הנוכחית (תשע"ב):²

- א. ציון משולב מינימלי של 525 לפחות (ציון משולב הוא הממוצע בין ציון המבחן הפסיכומטרי וממוצע ציוני הבגרות).
- ב. ציון משולב של 630 לפחות למתקבלים לתוכנית המצוינים.
- ג. ציון ממוצע בגרות שאינו נמוך מ-85 וציון פסיכומטרי שאינו נמוך מ-475; תנאי זה חל גם אם הציון המשולב עונה על דרישת המינימום של 525.
- ד. תנאי קבלה נוספים בהתאם לחוג ולמסלול, כגון מספר יחידות לימוד וציון מינימלי בתעודת הבגרות במקצוע ההתמחות.
- ה. ריאיון קבלה ללימודים.

¹ לפירוט השינויים שחלו בתנאי הקבלה למכללות לחינוך בעבר, ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נתונים על כוחות הוראה במערכת החינוך, כתב יובל וורגן, ינואר 2006, עמ' 6.

² משרד החינוך – האגף להכשרת עובדי הוראה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 בדצמבר 2011 (התקבלה ב-17 בינואר 2012). להרחבה ראו: משרד החינוך – האגף להכשרת עובדי הוראה, קבלת מועמדים ללימודים סדירים והנחיות למינהל לומדים במכללות להכשרת עובדי הוראה לשנת הלימודים תשע"ב, 13 במרס 2011.

2. נתונים כלליים³

להלן יוצגו נתוני הקבלה ללימודים במכללות האקדמיות לחינוך בעשר השנים האחרונות, כפי שהתקבלו ממשרד החינוך. הנתונים בדבר הציון המשולב, הציון הפסיכומטרי וציון הבגרות המובאים להלן מבטאים את הממוצע בקרב הסטודנטים החדשים במכללות אלו. בטבלה מודגשת תקופת היישום של רפורמת "אופק חדש" במערכת החינוך (השנים תשס"ח–תשע"ב).

נתוני הקבלה למכללות האקדמיות לחינוך על-פי תשובת משרד החינוך, תשס"ג–תשע"ב

שנת לימודים	ציון משולב ממוצע	ציון פסיכומטרי ממוצע	ציון בגרות ממוצע	מספר הלומדים בשנה א'	מספר הפונים למכללות
תשס"ג	בשנים אלו אפשר היה להתקבל על סמך מבחן סף, ללא חובת פסיכומטרי		91	5,310	
תשס"ד			92	5,148	
תשס"ה			94	4,371	
תשס"ו	529	530	94	4,427	
תשס"ז	536	517	94	4,918	
תשס"ח	536	514	94	5,148	5,580
תשס"ט	549	518	94	4,721	6,090
תש"ע	554	521	95	5,190	9,800
תשע"א	566	537	96	5,387	11,100
תשע"ב	569	542	96	5,805	18,060

מנתוני המשרד עולה כי בין השנים תשס"ז (ערב יישום רפורמת "אופק חדש") ותשע"ב (שנת הלימודים הנוכחית, שהיא השנה החמישית ליישום הרפורמה), חל שיפור מסוים בנתוני הסטודנטים החדשים במכללות האקדמיות לחינוך. על-פי נתונים אלו, בארבע השנים האחרונות (תשס"ט–תשע"ב) יש עלייה מתמשכת בציון הפסיכומטרי הממוצע של המתקבלים ללימודים, וכתוצאה מכך גם בציון המשולב הממוצע.⁴ בשנים תשס"ט–תשע"א חלה עלייה גם בציון הבגרות הממוצע, אך בשנת תשע"ב הוא נותר ללא שינוי.

³ משרד החינוך – האגף להכשרת עובדי הוראה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 בדצמבר 2011 (התקבלה ב-17 בינואר 2012). נציין כי טיפולו של משרד החינוך בבקשת המידע הראשונית שהועברה אליו בנושא זה ארך זמן רב, וכי מכתב התשובה של המשרד (שבו נמסרו הנתונים שהוצגו לעיל) הועבר לידינו לאחר שחלף כמעט חודש ימים מן התאריך שאותו נושא המכתב.

⁴ נתונים דומים נמסרו בעבר על-ידי משרד החינוך למרכז המחקר והמידע של הכנסת; ראו מסמך בנושא [המוסדות האקדמיים להכשרת מורים: תמונת מצב בהיבטים אחדים של הנושא](#), כתבו יובל וורגן ושלי מזרחי, נובמבר 2010, עמ' 7. יש לשים לב לכך שבשנת תשס"ו, שבה הוחלה לראשונה חובת בחינה פסיכומטרית במסגרת תנאי הסף ללימודים, הציון הפסיכומטרי הממוצע היה גבוה יותר מאשר בשנים תשס"ז–תש"ע. כלומר, בהשוואה לשנת תשס"ו, רק בשנתיים האחרונות (תשע"א–תשע"ב) חל שיפור בציון ממוצע זה.

נוסף על כך, על-פי נתוני המשרד, בחמש השנים האחרונות חלה עלייה ניכרת במספר המועמדים הנרשמים ללימודים במכללות האקדמיות לחינוך: מ-5,580 מועמדים בשנת תשס"ח ל-18,060 מועמדים בשנת תשע"ב. אומנם במספר המועמדים המוצג לעיל נכלל מספר הנרשמים לתוכניות ייחודיות להכשרת מורים (ולא רק נרשמים ללימודים סדירים לתואר בוגר בהוראה, B.Ed.), אולם לדברי מר נח גרינפלד, מנהל האגף להכשרת עובדי הוראה במשרד החינוך, יש עלייה ניכרת גם במספר המועמדים שנרשמו ללימודים הסדירים בלבד, ובשנה הנוכחית מספר זה עמד על קרוב ל-14,000 מועמדים (כאמור, ללא התוכניות הייחודיות).⁵

יש לציין כי בכל הנוגע לציון הפסיכומטרי הממוצע של הסטודנטים החדשים במכללות האקדמיות לחינוך, בשנים תשס"ח-תש"ע, נמצאה **אי-התאמה מסוימת** בין נתוני משרד החינוך שהוצגו לעיל לבין נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. להלן טבלה ובה השוואה בין שני מקורות הנתונים:

ציון פסיכומטרי ממוצע בקרב סטודנטים חדשים במכללות האקדמיות לחינוך, על-פי נתוני משרד החינוך ועל-פי נתוני הלמ"ס, תשס"ז ותשס"ט-תש"ע⁶

<u>ציון פסיכומטרי ממוצע</u>		<u>מספר הסטודנטים</u>		
למ"ס	משרד החינוך	למ"ס	משרד החינוך	מקור הנתונים:
502	517	4,678	4,918	תשס"ז
509	518	4,565	4,721	תשס"ט
507	521	5,540	5,190	תש"ע

מהטבלה שלעיל עולה שיש פערים בציון הממוצע המוצג בשני המקורות, וכי בניגוד לנתוני משרד החינוך, נתוני הלמ"ס אינם מצביעים על מגמה מתמשכת של עלייה בציון הפסיכומטרי הממוצע (אומנם חסרים נתוני שנת תשס"ח, אך אפשר לראות כי בשנת תש"ע אין עלייה בציון הממוצע לעומת שנת תשס"ט). עם זאת, יש לזכור כי נתוני משרד החינוך הצביעו על עלייה בולטת יותר בשנתיים האחרונות דווקא (תשע"א-תשע"ב), שנים שלגביהן הלמ"ס טרם פרסם נתונים.

מנתונים נוספים שהתקבלו ממשרד החינוך, בפירוט לפי מכללות ולפי מגזר, עולה כי בשנת תשע"ב הציון המשולב הממוצע דומה למדי בחינוך הממלכתי ובחינוך הממלכתי-דתי (ציון מעט גבוה יותר בחינוך הממלכתי-דתי) וכי במגזר הממלכתי יש שונות רבה יותר בין המכללות לעניין הציון המשולב הממוצע.⁷

⁵ נח גרינפלד, מנהל האגף להכשרת עובדי הוראה, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 23 בינואר 2012.

בתשובה על שאלת הבהרה נוספת, השיב מר גרינפלד כי הנתון שהציג המשרד (18,060 נרשמים) אינו מתייחס לפניית לבירור כללי על לימודים אלא להרשמה המתועדת באמצעות טופס רישום ומספר תעודת זהות לכל מועמד שנרשם כנרשם.

⁶ מקור נתוני המשרד: משרד החינוך – האגף להכשרת עובדי הוראה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 בדצמבר 2011 (התקבלה ב-17 בינואר 2012).

מקור נתוני הלמ"ס: שנתון סטטיסטי לישראל, שנת 2009 (לוח 44), שנת 2010 (לוח 44) ושנת 2011 (לוח 48). בלוחות הלמ"ס מצוין מספר הסטודנטים בשנה הראשונה ללימודים במכללות האקדמיות לחינוך (זהו הנתון שמוצג לעיל), ובצדו מובא שיעור הסטודנטים מתוכם שנבחנו בבחינה הפסיכומטרית. על-פי נתונים אלה, בשנת תש"ע עמד שיעור זה על 84% מהסטודנטים בשנה ראשונה.

ציון משולב ממוצע של סטודנטים בשנה הראשונה, במכללות בחינוך הממלכתי ובמכללות בחינוך הממלכתי-דתי, תשע"ב

<u>ממלכתי-דתי</u>	<u>ממלכתי</u>	
1,772	4,059	סך הכול סטודנטים בשנה הראשונה
575	567	ציון משולב ממוצע
593	622	ציון משולב ממוצע במכללה שבה הציון הגבוה ביותר במגזר זה
558	525	ציון משולב ממוצע במכללה שבה הציון הנמוך ביותר במגזר זה

אשר לשינויים בציון המשולב הממוצע בחמש השנים האחרונות (תקופת היישום של רפורמת "אופק חדש"), ככלל, במכללות המכשירות מורים לחינוך הממלכתי מסתמנת עלייה מתמשכת בציון זה (אם כי בשנה האחרונה העלייה היתה מזערית; העלייה העיקרית היתה בין תש"ע לתשע"א), ואילו במכללות המכשירות מורים לחינוך הממלכתי-דתי לא ניכרת מגמת שינוי ברורה (גם במגזר זה חלה בשנה האחרונה עלייה מזערית). אפשר לראות כי בנקודת המוצא להשוואה – שנת תשס"ח – הציון המשולב הממוצע במכללות בחינוך הממלכתי-דתי היה גבוה מהציון הממוצע במכללות בחינוך הממלכתי (572 לעומת 543 בהתאמה).

ציון משולב ממוצע של סטודנטים בשנה הראשונה, במכללות בחינוך הממלכתי ובמכללות בחינוך הממלכתי-דתי, תשס"ח-תשע"ב

<u>תשע"ב</u>	<u>תשע"א</u>	<u>תש"ע</u>	<u>תשס"ט</u>	<u>תשס"ח</u>	
567	565	548	545	543	ממלכתי
575	572	569	569	572	ממלכתי-דתי

3. עמדת ראשי המכללות האקדמיות לחינוך

במהלך הכנת מסמך זה פנינו אל רמ"א – מועצת נשיאי המכללות האקדמיות לחינוך, לקבלת התייחסותה לנושא; להלן עיקרי תשובתו של גוף זה על פנייתנו:⁸

⁷ נח גרינפלד, מנהל האגף להכשרת עובדי הוראה, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 26 בינואר 2012.

⁸ פרופ' תמר אריאב, יו"ר רמ"א – מועצת נשיאי המכללות האקדמיות לחינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 בינואר 2012.

- בתקופה שלאחר יישום רפורמת "אופק חדש" אכן מורגשת עלייה מתמשכת בפרופיל המתקבלים ללימודים לתואר B.Ed, אך לעלייה זו אין בהכרח קשר מוכח לרפורמה. להערכת רמ"א, ככל שתוטמע הרפורמה ביעילות ויתבצעו בה שינויים בנקודת הזמן המתוכננת (שנת 2013), ייתכן שהדבר ישפיע לחיוב על נתוני הקבלה למכללות לחינוך.
- ככלל, רפורמת "אופק חדש" יצרה במכללות לחינוך התערורות וציפיות לשינוי חיובי ולהעלאת היוקרה המקצועית, אולם נראה כי המפגש של הסטודנטים להוראה עם היבטים שונים של יישום הרפורמה בבתי-הספר וחווות הדעת של המורים במערכת על יישום הרפורמה [בתשובת רמ"א לא ניתנה הרחבה בדבר אופיין של חוות דעת אלו]⁹, הביאו להנמכת הציפיות.
- ההעלאה הניכרת של שכר המורה המתחיל היטיבה עם בוגרי המכללות לחינוך. עם זאת, שכר המורים עדיין נמוך בהשוואה למקצועות אחרים. להערכת רמ"א, הצעד העיקרי שתהיינה לו השלכות חיוביות על איכות כוח ההוראה בטווח הארוך הוא שיפור ניכר נוסף של שכר המורה, בעיקר בתחילת דרכו המקצועית. צעדים נוספים הם שיפור תנאי העבודה של המורה (כגון הקטנת מספר התלמידים בכיתה, סיוע לתלמידים עם צרכים מיוחדים ועוד) ונקיטת צעדים למשיכה של מועמדים איכותיים להכשרה להוראה באמצעות מלגות קיום ומלגות שכר לימוד.

כתיבה: יובל וורגן

אישור: ד"ר שירלי אברמי, מנהלת מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת".

⁹ באפריל 2010 פרסמה הרשות הארצית למדידה ולהערכה בחינוך (ראמ"ה) דוח על [הערכת רפורמת "אופק חדש"](#) במערכת החינוך בשנתיים הראשונות ליישומה. בדוח זה מוצגים בין היתר ממצאים בדבר עמדות המורים כלפי יישום הרפורמה. בשלב זה טרם פורסם דוח עדכני יותר.